

Om en boks betydelse för kyrkans roll i samhället: Johan Cullbergs Kris och utveckling, Svensk kyrkotidning, nr 31-32 2006

Det är nu trettio år sedan psykiatrikern och biskopssonen Johan Cullberg gav ut den första upplagan av boken Kris och utveckling. Mycket snart blev det en bestseller inom psykologi, vård och omsorg. Även den kyrkliga fortbildningen har påverkats på ett avgörande sätt av denna bok. Kris och utveckling byggde en betydelsefull bro mellan kyrkans själavård och diakoni och det övriga vårdsamhället. Grunden lades för en gemensam grammatik i vårdandets språk. Lagom till detta 30-årsjubileum ger Johan Cullberg ut en i många stycken nyskriven utgåva, med ett tillägg om katastrofpsykologi av kollegan Tom Lundin. I denna artikel gör Jakob Carlander en analys av Kris och utvecklings betydelse för Svenska kyrkan. (Ingress)

Kris och trettio års utveckling (UR)

År 1976 utkom Johan Cullberg med en bok som inte bara snart fick oerhört många läsare. Den kom också att förändra ett helt samhälles syn på livets smärtsamma kriser; Kris och utveckling. Kriser är en ofrånkomlig del av livet. Om de försummas och förtigs riskerar de att bli ett livslångt lidande. Däremot kan en kris leda till utveckling och mognad om den drabbade får ett professionellt bemötande av hjälpare som inte är främmande för krisens närvaro och många symtom. Johan Cullberg beskrev krisen ur ett utvecklingspsykologiskt och psykodynamiskt perspektiv. **Då** fanns egentligen inget skrivet om detta ämne. Vård, omsorg och även kyrklig själavård var ofta hjälplösa i att se och bemöta människor i kris. **Nu** är krisens alla begrepp och dimensioner välkända. Inom vård och omsorg tas inte bara kroppen om hand utan även alla de mentala processer och känslor som krisen väcker. Kyrkan är en integrerad del i PKL-grupper och katastrofteam. Själavården har samma grammatiska karta över människans inre värld som psykologen, läkaren och kuratorn.

Det som förändrat perspektiven så radikalt under dessa trettio år är Johan Cullbergs bok Kris och utveckling. Boken har drivit på utvecklingen av vår syn på människans livskriser med en sådan kraft, att den ursprungliga boken själv blivit omodern och omseglad. De första tankarna i Kris och utveckling börjar nästan kännas förgångna. Den psykodynamiska teorin kan inte längre förklara människans alla reaktioner och utsatthet.

Johan Cullberg har därför år 2006 gett ut en omarbetad version där hänsyn tagits till den positiva utveckling han själv varit med om att skapa. Kollegan Tom Lundin har i denna utgåva bidragit med ett kapitel om katastrofpsykologi. I Johan Cullbergs del av boken

återfinner man livets alla välkända kriser. Tom Lundin återger platser och begrepp utanför vårt vardagsliv, som på samma sätt väcker smärtsamma associationer: Estonia, Tsunamin, Måbydalen och 11 september.

Kris och utveckling kommer därmed att äga sin aktualitet även i åtskilliga år framöver.

Betydelsen i Svenska kyrkan (UR)

Samma år som första upplagan av Kris och utveckling kom ut påbörjade jag min prästutbildning. Tjugo år senare kunde jag summera att jag under utbildning i teologi, psykiatri och psykoterapi hade tenterat boken vid elva (11) tillfällen. Som jag minns läste jag om boken inför varje ny examination. Aldrig fann jag boken tråkig eller överdrivet välbekant. Det var alltid något nytt att finna i Kris och utveckling. De möten med människor jag gjort mellan tentamenstillfällena förklarades plötsligt i nytt ljus. Kris och utveckling blev inte bara den mest lästa faktaboken i ämnet. Den har under sina trettio år även varit den i särklass mest omlästa boken.

Johan Cullbergs tvekade inte att lyfta fram kyrkans kunskap och erfarenhet som belysande exempel på hur en kris kan hanteras på ett gott sätt. Detta var något nytt i psykologins litteratur. Johan Cullberg har som psykiatriker alltid haft ett särskilt intresse för såväl humanism som teologi. Son till biskopen John Cullberg är Johan väl förtrogen med religionsfilosofi och praktisk själavård. Lika mycket som Johan Cullberg i Kris och utveckling kritiserade det dåvarande vårdssamhället för bristande empati, kunde han lyfta fram kyrkans bemötande vid sorg och förlust som goda exempel. Johan Cullberg har i sitt fortsatta författarskap varit angelägen att hålla samman dessa olika dimensioner av tillvaron och människans inre värld

Detta tror jag har varit av avgörande betydelse för själavårdens och diakonins möjlighet att under de sista årtionde stå i dialog med vård, omsorg och socialtjänst. Johan Cullberg gjorde Svenska kyrkan en betydelsefull tjänst genom att legitimera dess arbete inför modern vård och psykologi. Den kunskap och erfarenhet som präster och diakoner ägde blev därmed efterfrågad, vilket fick betydelse inte minst för sjukhuskyrkans arbete.

En gemensam referensram (UR)

Kris och utveckling gav också ett gemensamt språk, synsätt och begreppsvärld för anställda inom alla människovårdande yrken. Självt hade jag tenterat boken bland annat på Teologiska institutionen, Prakten, psykiatriska kontaktmannautbildningen, S:t Lukas, Karolinska institutet, Högre kursen i sjukhussjälavård och flera andra utbildningar. Det var få grund- och

fortbildningar inom vård, omsorg och socialtjänst där boken Kris och utveckling inte återfanns på litteraturlistan. Boken kom därmed att bli en gemensam grammatik för såväl kyrka som övrigt samhälle. Med denna grammatik kunde broar byggas till gemensamt språk och samstämmiga referensramar. Den ömsesidiga respekten utvecklades vilken också lade grund för möten och samarbete.

Här tror jag också att Kris och utveckling haft den största betydelsen för kyrkligt diakonalt och själavårdande arbete. Utan den hade vi antagligen inte sett det nära samarbete vi mött vid nationella kriser under de gångna åren. Docent Tom Lundin betonar i bokens nyskrivna del, Kris och utvecklings betydelse för den moderna katastrofpsykiatriens framväxt.

Ingen bok som denna har väl fått alla människovårdande yrken att röra sig åt samma håll. För präster och diakoners möjlighet att kommunicera och samarbeta med sin omvärld har det varit av avgörande betydelse.

Det är klart att Johan Cullbergs bok inte ensam ansvarar för denna goda utveckling i brobyggandet mellan kyrkligt och annat människovårdande arbete. För Svenska kyrkans del har Göran Bergstrands och Owe Wikströms författarskap varit av stor vikt, liksom S:t Lukas utbildningar och arbete. Men inget annat enskilt verk har haft en så avgörande betydelse. Den gemensamma grammatiken i Kris och utveckling skapade ett nytt språk som gick att kommunicera i alla miljöer.

En bok och dess framtid (UR)

Nu föreligger alltså Kris och utveckling i en genomgripande omarbetad version (Natur och Kultur). Gammalt och förlegat har tagits bort och fått ge plats för nya rön och tankar. Kyrkans roll och erfarenhet har här fått en än större plats hos de båda författarna. Vad boken en gång för trettio år sedan inspirerade till i kyrkligt arbete, har blivit nytt material i denna nytgåva. Samtidigt kan man som läsare märka vilka spår de sista trettio åren satt hos både individ och samhälle. Världen och tillvaron upplevs som mer otrygg. Den unga vuxenåldern har blivit en alltmer komplicerad tid med svårigheter att etablera sig i arbetsliv och fasta relationer. Gapet mellan den idealiserade världen med dess obegränsade möjligheter och den krassa verkligheten har blivit för stor för en ny generation. Samtidigt bär nytgåvan också spår av att dess författare blivit trettio år äldre. I en avslutande epilog skriver Johan Cullberg om sorg och separation; Att leva vidare efter en närståendes död eller efter en svår kris. Närheten till den kyrkliga erfarenheten blir här än mer påtaglig. Johan Cullberg skriver i nära anslutning till bibelordet att: ”Vi kan inte i längden ta döden från de döda”. Som människa har vi inte bara en möjlighet utan också en skyldighet att låta livet fortsätta efter en svår kris.

För nyvigda präster och diakoner är detta en bok med fortsatt aktualitet och en väg till den gemensamma grammatiken i synen på människans alla kriser. För de som, liksom jag själv, redan mött den ett antal gånger, är det en välkommen omläsning med nya aha-upplevelser.

Jakob Carlander

Teologie licentiat, leg psykoterapeut